

IRODALOM

A „Századok“ név- és tárgymutatója.

III.

Rozsnyai Dávidnak, az „utolsó“ török deáknak életrajzára vonatkozó adatokat keresgettem a *Századok* újonnan megjelent indexében. Kellemetlen meglepetés volt az a felületesség, mely a *Rosnai* és *Rozsnyai* írásmód miatt a derék kapitihára tartozó adatokat az indexben összezavarta. Ekkor kaptam az *Erdélyi Múzeum* f. évi első füzetét s benne *Hradovay* cikkét. Ez első gyanakvásomban immár (sajnos) bizonyossá tett. A régóta várt index gyatra munka eredményének tünt ki. Ezért részletesebben kezdtem foglalkozni a Névmutató (*Nm.*) *irodalomtörténeti* adataival s ha tudományunkat nem tekintjük is a történelem szerves részének, hanem csak az indexben eleinte mellőzött „segédtudományának“, megállapítjuk, hogy mindenképpen szomorú sors jutott osztályrészéül.

Ki a felelős érte, az elhalt Naményi-e vagy utóda, nem kutatom. Tudomásul veszem, hogy Bányai a *Nm.* hiányait a „munkában követett módszer hiányosságainak“ tulajdonítja; tudomásul, hogy hibákat, miket *Hradovay* felsorolt, maga Bányai is vett észre s végül, hogy a felelősséget *expressis verbis* több ízben elhárítja magáról. Ámde evvel szemben nem a (meg nem érdemelt) kegyelet hangján, hanem a meggyőződésével jelenti ki, hogy a *Nm*-t jónak, „igen lelkiismeretesnek“, „szabatosnak“ tartja, a melyben hiányok csak „esetleg, itt-ott“ mutatkoznak. Ennek kijelentése már elég felelősséggel jár attól, a kinek e munkát nálunk és minden bírálónál pontosabban kellett átnéznie, alaposabban kell ismernie. Már pedig, a ki ezt a munkát szabatosnak és igen lelkiismeretesnek meri mondani, az vagy nem ért hozzá, vagy nem ismeri alaposan. Megnyugtathatjuk a szerkesztőt, hogy abban is, a mi kizárólag az ő műve („feladatunk abban állott, hogy a czédulatömeget szoros alfabetikus sorrendbe állítsuk stb. s mikor ez is megtörtént, az elkészített anyagot nyomtatás alá [talán: *kellott?*] adnunk“, van annyi hiba, hogy a *Nm.* használatát ez önmagában is megnehezíti. Az abc-sorrend néhol hihetetlen. (*Roskoványi, Rozsnyai, Roson, — Deér, Decs k., Dees — Göncz, Göndöcs, Gönczei, — Vinnay, Vinchlo, Vincz* stb.) A sajtóhibák egész tömkelege a kötet s megtörtént, hogy

(a 378. lapról) két sor egészen más lapra került. Ezen a korrekturának javítania kellett volna. De nem tette meg.

Nem tudom, hogy az irodalomtörténet is azon „segédtudományok“ közé tartozott-e, melyeket Naményi az első kidolgozásnál egészen kihagyott, de úgy gondolom, hogy a történelem és az irodalomtörténet nehezen választható ketté, különösen, mióta a történelem a kultura története (s a kulturában az irodalom is valamicskét számít) s mióta éppen a mi multunkban pl. Zrínyi a költő neve a kettőt elválaszthatatlanná tenné akkor is, ha régi történetírókat sikerülne akár *csak* az irodalomhoz, akár *csak* a történelemhez sorolni. Ezért a Magyar Történelmi Társulat igen helyesen követelte meg a *Nm.* szerkesztőjétől, hogy a „segédtudományokat“ is vegye fel az indexbe. Természetesnek látszik ez különösen a *Nm.* első, jelen köteténél, melybe Thaly gazdag eredményre jutott kutatásai és — többek között — a *Szabács viadaláról* szóló töredéknek, vagy *Balassa* szerelmes költeményeinek fölfedezése, ismertetése tartoznak. Kétszeresen fontosak ez adatok azért, mert irodalmunk történetének nem egy problémája van bennük elrejtve. Csupán a menyői és désházi Tolvay Ferenc nevére utalok ezuttal, olyan íróéra, akit a *Nm.* két különböző írónak tart. A kuruczkor egy történelmi szempontból becses krónikájának szerzőjéről van szó, a kit pl. sem a Horváth Cyrill, sem a Beöthy—Badicsék, sem Pintér Jenő irodalomtörténete nem említ, jóllehet (egy — még hozzá verses — arithmeticaja által) már a Toldy *iskolai kézikönyvében* szerepelt. Az ilyen adatok kihalászásához és összegyűjtéséhez kellett volna a *Nm.*-nak irodalomtörténeti szempontból segédkezet nyújtania. Ezt sem teszi immár.

Mindez hiba, nagy hiba. De van más baj is: sok-sok hiány. Szakszerű indexnek egyik legfontosabb kelléke a *aprólékos* pontosság. Irodalomtörténeti névmutatónál a minimális követelmény (a melylyel pedig komoly szakember még meg sem elégedhetik), hogy az írók és műveik előforduló címei benne legyenek mind, véges-végig, pontosan, évszámmal. Lehet, hogy ez a *Nm.* terjedelmét valamennyire megnövelte volna; de a Magyar Történelmi Társulat áldozatkészségét jól ösmerve, nem kételkedünk benne, hogy ez a növekedés a kiadás lehetőségén semmit sem változtatott volna. Szerkesztőink azonban nemcsak a kevésbé jelentős címeket hagyták el, hanem még azokat is, mikről a Századokban bővebb részlet olvasható. Hogy példát is mondjak: az 1872-iki évfolyamban van Fraknói Vilmos becses értekezése *Berger Illésről*. Erről a *Nm.* csak ennyit tud: 1875. 373. Az 1875. évfolyam első cikkéből (Thaly: *Balassa Bálint és újon fölfedezett versei*) még az olyan fontos adatokat sem veszi fel, a minők volnának pl. Balassa *Coelia-cyclusa* 21—23. l. vagy Balassa művei *nyelvészeti szempontból* 29. l. Ehhez járul irodalomtörténeti nagy járatlansága, még olyan helyt is, a hol adatait éppen a Századokból javíthatta volna ki. Az elő-

szóban elmöndja ugyan, hogy a személyeket azonosítani igyekezett, de ennek nem sok nyomát mutatja az a körülmény, hogy a két Gyöngyössi Istvánt nem választja el egymástól, jóllehet idézett helye a kettősséget eléggé hangsúlyozza, — Kajali Kláráról nem mondja meg, hogy az Ráday Pál felesége, illetőleg özvegye, jóllehet egyik idézett helyén éppen így szerepel és a XVIII. század nagy Sinayját nyugodt lélekkel fogja egy XVII. századbéli, körlevelet szétküldött Sinay nevű esperessel egy kalap alá. Mindez könnyen elkerülhető hiba volt. Ámde szerkesztőink nemcsak ilyen hibákat követtek el, hanem az Apáczai Csere Jánosról szóló adatok egy részét *Apáczai*, másik részét *Cserei* (!!) czímszó alatt vették fel, a mi éppen nem mondható azonosításnak, ellenben pl. egy, Arany János családjára és ennek nemességére vonatkozó adatot egyszerűen elhagytak.

De nem akarok alábbi adatainknak elébük vágni. Csak azt jegyzem meg, hogy ezek a *Századok* első tíz kötete s nem a *Nm.* alapján készültek. Az 1867—1876. évfolyamok *nem összes*, csak innen-onnan, de rendes egymásutánban kikapott irodalomtörténeti adatait próbáltam a *Nm.*-ban ellenőrizni és ennek a revízióknak gyűjteménye az alább következő adathalmaz, a mely természetesen (mert más helyreigazításokat sem kerültem ki) nem szorítkozik éppen *csak* irodalomtörténeti adatokra. Így éppen általánosságban óhajtom még megjegyezni, hogy pl. a pecsétek 1873-iki statisztikája a *Nm.*-ban csak mint „pecsétek statisztikája“ szerepel, a benne felsorolt adatok nincsenek az egyes községeknél ujjal felvéve, holott talán a pecsétek feliratának ellenőrzésére e teljes kritikai közlés megjelölése sem ártott volna.

Adataim — sajnos — nem teljesen egészítik ki a *Nm.* anyagát. Hiszen ilyen — csupán egy szakba vágó — pótlás is annyi munkára utalt volna, a mennyi egy bíráló keretein messze túlterjedt. De — a mennyit adhatok — avval is használhatóbbá akarom tenni a *Nm.*-ot azok számára, a kik a *Századok* irodalomtörténeti adataiért szeretik forgatni. Alfabetikus rendben az adatoknak (mint pótlásoknak) tárgyilagos felsorolására szorítkozom; ezeknek rövid idő alatt összeállított tömege, úgy vélem elegendő kritikája a *Nm.*-nak. A * (csillag) az adat élén azt jelenti, hogy az illető adat a *Nm.*-ból egészen hiányzik, vagy legalább is a helyén nincs. A mi éppen olyan baj.

* *Ajkai Ehelleus.* 1871. 364.

Apáczai Csere János a *Nm.*-ban *Cserei* czímszó alatt (157. l.) három adattal, *Apáczai* czímszó alatt (58. l.) más három adattal széttagolva szerepel.

* *Arany János-cs.* és annak nemessége. 1870. 250.

* *Argentína* (Strassburg.) 1870. 491. *Argentínai püspök* czímszó is (62. l.), így a hely megvilágítása nélkül szerepel; de *Strassburg* alatt példának sincs nyoma.

* *Arzsai Péter.* 1871. 121.

Bagna Cavallo, Francesco de ~, a keresztnéve szerint, *Francesco* alatt van lajstromozva (238. l.) 1872. 298. — Éppen így Hyppolit érsek dajkjája, Dela Pena Casandra (ez utolsó név alatt). 1872. 395.

* *Balassa Bálint* művei nyelvészeti szempontból. 1875. 29. — *Coelia-ciclusa* 1875. 21.

* *Balassa Judith* (özv. Koháry Istvánné) fiától, Koháry Istvántól. (1666.) 1876. 387. 389. 293. — *Koháry István* czímszó alatt is csupán ~ levelezése összefoglaló címmel említve. (361. l.)

Balassa Péter czímszó alól (74. l.) 1876. 262. adat hiányzik.

Balogh Adám fája (Nm. 77. l.) nem 1870. 664., hanem 644.

Bánk (80. l.) bihari főispán nemcsak 1874. 366. és 724., hanem 1870. 249. is. U. ott ~ hídja, *Vank* hídja is. (Ld. alább.)

* *Barkóczy Ferencz* 1873. 516.

Bejthe István két helyen szerepel. A 96. lapon mint Bejthe, a 115. lapon mint Beythe. Egyébként nem „pápai püspök“ volt, hanem (1585-től kezdve) dunántúli ref. püspök és pápai pap. 1867. 163.

Bél Mátyás (97. l.) a privigyeiek conservativismusról. 1884. 111. — Temes vármegyéről. 1869. 131.

Beniczky Gábornak (103. l.) nem kalandjairól, hanem egy donjuani kalandjait megéneklő, Jósza Mihály írta versről (1709.) és egy ugyancsak róla szóló névtelen pasquillról van szó. Ez utóbbi pedig nem 1715-ből való, mint a Nm. másik adata mondja, hanem 1708-ból.

Beniczky Gáspár naplója czímszó alatt 1869. 338. nincs megemlítve.

Benkő József (103. l.) életrajzához hiányzik az 1868. 44. adat, mely *Mikó* czímszó alatt szerepel; de ugyanazon munkáról szóló 1867. 227. és 309. adatok viszont *Benkő* alatt vannak meg és *Mikó* alatt nem szerepelnek. — *Benkő József munkáiról* (103. l.) 1868. 70. l. szó sincs. Csupán *Mikó* (megfelelő helyen ez adatban nem idézett) könyvének címe szerepel itt (*Benkő József élete és munkái*) könyvészeti adatul.

Bernárd Máté czímszó alatt nem szerepel 1868. 738.

Beroald Fülöp czímszóhoz ld. még: 1872. 691.

Biró czímszó alá (118. l.) —i felelősség. 1869. 323.

Blasius Hugó (219. l.) helyet *Blotius* olvasandó.

Bornemisza Péter (126. l.) műve nem *Postillon (!)*, hanem *Postilla*. Hiszen a második idézett hely (2875. 707.) *Postillae* Petri Bornemiszaát említ. Igazi címe (1867. 158. ill. 157. l.) „az Evangéliumokból és az Epistolákból való tanvságok,“ 1573, és 1574. A Nm. csak ez utóbbi évszámot említi a *Postilla*-ra nézve, pedig ez a II. kötet megjelenési éve.

Columnai Guido czímszó alól 1872. 41. hiányzik.

Dees k., a mely különben is, érthetetlenül, *Deér* és *Dees* között szerepel (176. l.) az id. helyen, 1876. 483. nincs. Ott *Dés*-ről van szó s ez az adat *Deés*-nél nem szerepel.

* *Decsy* (176. l.) *Sámuel* nem szerepel. Neve és *Osmanographiá*-ja 1869. 283.

Dénes, Novum Castrum főispánja (179. l.) alatt 1872. 770. adat sajtóhiba (az eredetiben is) 707. helyett. A Századokban ez nem baj. De a Nm.-ban annál nagyobb: mert az 1872. igazi 770. lapján hiába keresnők ez adatot.

Dengelegi Mihály (179. l.) czímszó alatt 1871. 311. nincs meg.

Dévai Biró Mátyás (181. l.) czímszó alól hiányzik 1874. 177.

- * *Drugnittus János*. 1874. 177.
Dugonits Titus helyett (191. l.) *Dugovits Titus* olvasandó, mint az az id. helyről, 1876. 420. is kiténik. Hogy nem egyszerű sajtóhibáról van szó, bizonyítja az, hogy Dugonits Andrással *egy* címszó alá van véve.
Enyedi Pál (204. l.) Huszár Péter lugosi bánról. 1869. 711.
- * *Erdélyi főkörmányzók* királyi könyvei. (Liber regius.) 1873. 358.
 * *Erdenbach*. 1869. 472.
 * *Erdőhát*. 1869. 472.
Erdősi (Sylvester) János címszó alatt nem szerepel 1874. 177.
 * *Esküdtbíró*. 1870. 264.
Fejér György (224. l.) a hunokról nem 1872. 536., hanem 1870. 536., a hol munkája „A leg-első Hunnusok történetiből némely Anekdóták“ említve van.
Félegyházi Tamás bibliafordítónak neve nem szerepel a *Félegyházi* címszó alatt. Őt is, munkáját is (*A Mi Vronc Jesus Christvsnac Vy Testamentoma*. 1586.) említi 1867. 421.
Fogott bírák címszó alól hiányzik 1869. 323. adat.
 * *Gengenbach Pomphilius* bázeli könyvnyomtató, 1876. 293.
Göndöcs Benedek neve tévesen került a *Göncz* és *Gönczei* címszók közé. 257. l.
Gyöngyösi István (Bod Péter *Magyar Athénas*-ában is említett) akadémikus leveleit, (1875. 573.) nem lehet a költő *Gyöngyössy István* (263. l.) egy kalap alá vonni, különösen nem, mert 1875. 574. külön figyelmeztet rá, hogy ez két ember.
 * *Hannula Széchy Mária* tisztartója. 1871. 283.
Hannuska Bidonskionká-ról szóló verse Balassának (Tlkp. *Bidonskionká*-hoz!) 1875. 23. Ugy látszik evvel nem tudott mit csinálni, tehát elhagyta, míg Anna Merthét, a kihez szintén van Balassának verse, *N*-hez felvette.
 * *Hartwich* püspök legendája Szent Istvánról. 1872. 96.
Héderváry-Viczay gr. arczképe és levéltára a *H* betű alatt szerepel. (278. l.) A családra vonatkozó adatot ellenben *V* (Viczay, 705. l.) alatt vette fel Bányai.
Homonnai István (288. l.) címszó alatt nincs meg 1871. 115.
Horváth Ádám versét a Lélek halhatatlanságáról nemcsak 1869. 332. említi (*Nm.* 290.) hanem 1868. 322. is.
Ivatossy (nem a szerkesztő hibájából, mert a név jó helyt van) *Iratossy* helyett (304. l.). Ugyanott *Ivatossy J. János* helyett *Iratosi T. János* toronyai pap (1637.) olvasandó. — Ez utóbbinak munkáját (1867. 155.) a *Nm.* nem említi. Az ember életének bodogul való' igazgatásának magyarol. — 1867. 421. adat (e könyvre vonatkozik) a *Nm.*-ban szintén nem szerepel.
Johannes Diaconus (323. lapra) sem *J*, sem *D* alatt nem szerepel. 1869. 147.
Kajali Klára címszóhoz (326. l.) pótlendő: Ráday Pálné, férje nevét ld. 546. l.
Károlyi István címszó alatt az ál-Károlyi nincs meg. — *Nagy Gergely* alatt sincs megmondva, hogy ő az ál-Károlyi. (462. l.)
Katona István (342. l.) Zrinyi Péter védelméről. 1867. 232.
Kazinczy Ferencz Sinay Miklósról. („Magyar régiségek és ritkaságok.“) 1868. 213.

Keresztési József (351. l.) Krónikája, melyet 1867. 316-ról és Naplója, melyet 1867. 311-ről idéz, egyazon mű; csak hogy ez utóbbi helyen sem naplóról, hanem emlékiratról, mémoires-ról van szó, t. i. a krónikáról. — * ~ *Sinay Miklósról*. 1868. 218. 221. és 305.

Kinizsyné imádságos könyve (354. l.) nemcsak 1876. 506., hanem 1869. 202. is.

Koháry Imre levele 1572-ből nincs 1870. 255. lapon, mint a *Nm.* mondja. Ellenben *Koháry Imréhez* (*Emerico Koharj*) 1572-ben írott levél 1870. 266.

Kolbász k. pusztulása czímszó (362. l.) alatt 1870. 310. adat, valamint ~ *szék* alatt 1870. 311. nincs meg.

* *Kornéta*. 1869. 388.

* *Kreskay Imre* „Békesség“ cz. műve (1806.) *Nm.*-ből a szerző nevével együtt kimaradt. 1868. 322.

Kreusl János (377. l.) körmöczbányai jegyző czímszó alatt, kinek nevéhez oda kellett volna írni: (1505.) népdalföljegyzése (Zsupra aggnő!) nincs megemlítve. 1876. 328. — Az ezen czímszó alatt az 1872. évfolyamból felsorolt két sornyi adat nem ide, hanem a 378. lapon lévő *Krumbach Adolfra* tartozik.

* *Kueskuti György* comes sem így, sem *Köveskúti*-nak nincs felvéve. 1873. 708.

* *Literáti Nemes Sámuel* (módjára készült utánzat) 1873. 590.

Márton (és nem *Marton*) *István*-ról pasquillus (433. l.) nem 1868. 353., hanem 1868. 303.

* *Melanchton Anna* 1874. 161. (~ *Fülöp* legkedvesebb leánya.) Ellenben férjéről, *Sabinus*-ról (571. l.) említi, hogy ez *Melanchton Fülöp* veje.

* *Melki-kódex*. 1871. 230. és 246.

„*Mérges golyóbis*“ czímszó 1875—85. adata alatt (444. l.), mely ott mint névtelen unicum szerepel, noha ugyanarról az unicum-példányról (tehát valóban unicum) van szó, nincs utalás az 1875. 105. adatra, a hol e könyv szerzőjéül *Polgári Gáspár* meg van nevezve. — *Polgári Gáspár* czímszó alatt viszont csak ez utóbbi adat szerepel.

Miskolczy Gáspár „Vadkert“-je nem 1875. 204., mert ez a 104. lapon sajtóhibával nyomott lapszám. Ld. fenn a *Dénes* czímszóról mondottakat.

Mokcsay István labancz költő (1875. 100.) a *Nm.*-ban, mint véletlenül megtaláltam, *Mocskay* névvel szerepel. (452. l.) Ld. még alább a *Palóczy* czímszóról elmondottakat.

* *Münzer Tamás* 1876. 192.

Nagy-cs. (Felsőbüki) levéltára. 1867. 48. nem szerepel (462.); ellenben ~ *Sándor*, a kinek levéltáráról, mint tulajdonáról van itt szó, a 466. l. mint levéltáros szerepel.

* *Nemesítés*. 1869. 321.

* *Nikos István*. 1870. 262.

Ozorai Fülöp temesi főispán (500. l.) nem *Ripó*, hanem *Pipó*.

* *Ozorai Imre*. 1867. 155., 1868. 225., 1869. 679.

Palásty-cs. czímszó alatt (504.) *Vilmos* a betűrendben *Albert* és *Bencze* között van.

* „*Palóczy pasquillus replicája*“ című névtelen szerzőtől származó költemény. 1875. 100. Ld. fent *Mokcsay* alatt.

* *Palusch Bálint* körmöczbányai bíró (1505.) 1876. 329.

* *Pannónia megvételéről* szóló ének. 1872. 49.

Pápay czímszó alatt említi (509. l.) ~ Páriz Ferencz leveleit. 1875. 273. — Ellenben *Páriz* Pápai Ferencz czímszó alatt (510.) megismétli ugyanezt és hozzáteszi a Páriz-Pápaire vonatkozó többi adatot.

* *Páriz-Pápai Ferencz* Tótfalusi Kis Miklósról. 1898. 311.

Patai Sámuel értendő Patachich helyett az 511. lapon. A második hasáb első hat sora Patachichokra vonatkozik, Istvántól kezdve azonban Pataiakra, illetőleg Pathaiakra.

* *Pathai István* „Az Sacramentomokrol in genere“ című könyve. 1868. 316. — A *Nm.*-ban Pathai neve csupán *Beythe* czímszó alatt, ennek üdvözlő verse kapcsán szerepel. Viszont e mű mint *Pattachich* István könyve szerepel az 511. lapon, a hol 1863. 738. lapra való utalás is Pathaira értendő az 1872. 256. l.-éval együtt.

* *Pecz János* (sem így, sem *Petz*, sem hypothetikus *Pecen* formában nem találom.) 1870. 250., 1871. 328.

Pelbárt birtokának utalása nem 1669., hanem 1869., a hol is *Prebart*, *Privard* és *Perbart*-ról, ez utóbbinak Muchustó birtokra való igényéről (1301.) van szó. Az 1284. évszám, mely a *Nm.*-ban szerepel, csak a 602. l. adatra vonatkozik, a hol viszont *Prebar*drol van szó. Az sem érthető, hogy midőn a fenti *Perbart* Muchustóért perel, miért szerepel ugyanazon czímszó alatt ismételen *Pelbárt*, *Muchustó birtokosa* a XIV. százdból ez utóbbitól külön.

* *Perhalasztás* 1869. 321. A *Nm.*-ban sem ilyen megkívánható cím alatt, sem *Peres ügyek* közt nincs meg.

* *Pethő Gáspárné*. 1875. 28.

* *Pfinzring Menyhért* nürnbergi apátnak sem a neve nem szerepel a *Nm.*-ban, sem műve: *Twerdank* herczeg történetei. (1541.) 1875. 102.

Perneszy András-t említi (522. l.) az 1870. 385. adatról. De hiányzik ~-nak, mint írónak említése: 1867. 158, a hol műve is szerepel: „*Perneszi Andrasnac* választetele, a *Bornemisza Peter* lelere, mellyet az ő ördögi kesertetrül írott könyve elibe nyomtatot“ (1579.).

Petur (1529. l.) czímszóhoz 1870. 249.

„*Platinae de vitis Pontificum*“ XV. sz. nyomtatvány 1875. 102. sem így, sem *Vita*, sem *Pontifex*, sem *Pápa* czímszó alatt nem szerepel.

Politikai színmű czímszó alatt (532. l.) Beöthy Zsolt értekezése különnyomatának könyvészeti adatát közli az 1876. 596. lapról, jóllehet fontosabb, hogy 1876. 191. és 261. magát az értekezést közli. Erre azonban a czímszó alatt nem utal.

* *Rabközség*. 1871. 214.

Radvánszky János (547. l.) versei nem 1875. 98., hanem 99.

* *Réwai Péter munkái*. 1873. 374.

* *Rohove* oláh k. 1873. 615.

Rozsnyay czímszó alatt Dávid ott van, de a szintén író *János* nem szerepel, jóllehet egy ~ Jánosról, festőről van szó. Azt hinnők, az író neve kimaradt, ha nem tudnók, hogy ~ Dávid is *Rosnainak* írta nevét. Csakugyan! *Roskványi* és *Roson* között (566. l.), minden logika nélkül *Rozsnyainak* írva, ott van *Rozsnyai János* is.

Sambeg (573. l.) *Sandal* és *Sándor* közé került, helytelenül.

Sambucus a *Nm.*-ban nem szerepel. Mint *Zsámboki* János benne van ugyan, de ott meg az 1871. 31. adat nincs meg.

Sanuto Marino krónikáihoz (575. l.) 1869. 415.

* *Sculteti Severin*, Berger Illyés breznóbányai tanítója 1873. 375 nincs meg a *Nm.*-ban, a mi annál különösebb, mert a Scultetivel együtt említett *Melik Sámuel* meg van a 441. l. illő helyén.

* *Simon István* baróthi lelkész. 1868. 46.

Sinay Miklós kézíratai nem 1875. 571. (hol Sinayról szó sincs), hanem 1868. 222. Művei 1868. 296.

Sinay esperesi körlevelei (XVII. sz.) nem sorolhatók *Sinay Miklós* czímszó alá, mert ez utóbbi nem a XVII. században, hanem 1730—1808 közt élt.

Soós (Sóvári) czímszó alatt hiányzik (592. l.) *Kristóf* (1601.) 1872, 695.

Syraki Bernald (599. l.) nevét Bányai így írja, míg a *Nm.* más helyén (589.) *Siráky* Ferenczcel találkozunk.

* *Szalárdy János II. Rákóczi Györgyről.* 1868. 648.

Széchy Mária (612. l.) „A murányi Vénuszról“ szóló cikk nemcsak (1867. 53.) második házasságáról szól, mint a *Nm.* mondja, hanem az elsőről is (Bethlen Istvánnal), leginkább pedig a harmadikról, a melyet Wesselényi Ferenczcel kötött. A *Nm.* ezeket a *Széchy* czímszó alatt nem említi.

Szegedy czímszó alól (613.) hiányzik: *Albert deák* (Scholamester) 1569. körül. 1870. 259.

* *Székelyek grófja* téves elnevezésről. 1869. 471.

Székely krónika czímszó alatt (614. l.) nincs meg: 1869. 468. 473.

* *Szolga János* jogtudós. 1869. 469.

Teschedik Sámuel a *Nm.*-ban mint *Seschenk* Sámuel szerepel.

Tolvay Ferencz alatt (644. l.) külön szól (*Désházi*) és (*Menyői*) *Tolvay*ról, jóllehet éppen az előbbihez idézett lap jegyzetében azonosítja a kettőt Thaly. — U. ott ~-nak nem a krónikái-ról, hanem csak *egy* „rhythmic Historia“-járól (1703—1705.) van szó.

* *Vankhidja* 1870. 249. (Ld. fenn *Bánk* czímszó alatt).

Verancsicsra utal *Verantius*, *Wrancio* czímszók alatt (701. és 715. l.), de *Vrancsics* néven nem ismeri, pedig 1867. 140. így emlegeti Szabó Károly.

Veszprémi-kódex (704. l.) (helyesen *Weszprémi*, mert nevét Weszprémi István debreczeni XVIII. századbeli orvos emlékére kapta) czímszó alól 1876. 335. hiányzik.

Veszprémi István (704.) helyett *Weszprémi* olvasandó.

* *Vincentius Péter.* 1874. 171.

Vinna, *Vinnay* Vinchlo és Vincz elé került tévesen. (706. l.)

Wsaly Péter levelét Koháry Imréhez említi 1869. 613., miként a *Nm.* 715. l. olvasható. De ugyanezt a levelet közli is egész terjedelmében 1870. 266. és ennek a *Nm.* ugyanezen helyén semmi nyoma. *Usalyi* alatt sem, a mire legalább utalnia kellett volna.

* *Zách* név régi kiejtése. 1873. 460.

Závodszy naplója. 1868. 297.

A *Nm.* használhatóságára nézve irodalomtörténeti állásponttól ehhez nem kell külön kommentár. Nincs sok okom, hogy reményvel nézzek a II. kötet megjelenése elébe, a melyet — sajnos — a Magyar Történelmi

Társulat (a Századok 1910. 342. 1. szerint) már előkészített s ha pénzvisszonyai engedik, sajtó alá ad. Mégis hiszem, hogy az utolsó pillanatban, de még idejében emelte fel szavát folyóiratunk ahhoz, hogy a Társulat legalább a korrekturát átnézesse arra hivatott és abban járatos írókkal, ha ugyan erre akad vállalkozó. A fényes múltra tekintő Történelmi Társulattal ekkora anyagi áldozatát nem szabad ilyen felületesen végzett munkára költenie. Hogyan oldhatná meg a szerkesztés vagy korrektúra problémáját a következő kötetekben, annak *Békési* közleménye eléggé megjelöli a módját. Hiszem, sőt tudom, hogy a Társulat is megtalálja azt.

(Folytatjuk.)

L. Z.

Stephanie József: Kisfaludy Károly és Bolyai Farkas. Budapest, 1908. 8-rét, 58 lap.

Az irodalomtörténet kutatói eddig is tudták, hogy Kisfaludy két drámájának, az *Iréne*-nek és a *Kemény Simon*-nak (szomorú játéka két legsikerültebbjének) forrása Bolyai *Mohamed*-je, illetve *Kemény Simon*-ja volt. Kisfaludy maga sem titkolta: az *Iréne* címlapjának hátán hivatkozik „egy lelkes Hazafi” munkájára. Avval is tisztába voltunk, hogy forrásához elég híven, még a szereplők elnevezésében is ragaszkodott. A forráskutatás dolga tehát itt csak az volt, hogy Kisfaludy tárgyi változásait (ha voltak) és az esztétikai okokat, mik őt e változtatásokra indították, kiderítse. Ha ezenkívül volt még feladat, a mi a kutatóra vált, az legföljebb párhuzam és annak a vizsgálata lehetett, hogy Kisfaludy többi drámáiban kimutatható-e a derék matematikus-költő hatása. Stephanie mindebből csak annyi érdemet mondhat a magáénak, hogy a *Nelzor és Amidában* Bolyai *A' Virtus Győzelme A' Szerelmen cz.* drámájának halvány hatására bukkant. Ennél többet semmit sem tett. A másik két drámának és ezek forrásának egyező helyeit szorgalmasan kikereste, de megelégedett a megfelelő részletek hűséges lenyomatával (10—32; 32—44; 45—54. l.), avval, a mit könnyen elvégezhet bárki minden filológiai készültség nélkül, ha a két könyvet egymás mellé rakja. Bolyai tulajdonképpen hatásáról Stephanie nem is szól, munkájának eredményét nem meri kimondani. Az *Iréne*-ről mindössze annyit mond, hogy Kisfaludy ebben alaposan „kiaknázza” forrását, mégis „sokban szerencsésen eltér tőle, mint pl. gyöngédebb, finomabb felfogásában, a miben Bolyai nem oly kitűnő.” Ez az egész. A *Kemény Simon* meg nem hasonlít annyira a mintájához, mert Kisfaludy „egész lelkét önthette itt ki (!).” — Ennyi eredményért nem volt érdemes négy, illetve hat drámát összevetni s éktelen magyarsággal azt az *összesen* 8 lapnyi bevezetést és befejezést (5—10 és 56—58 l.) megírni, a melynek egyetlen eredményül idejegyzem, hogy a *Nelzor és Amida az észházaság (Vernunftheirat!)* védelme. Különös eredmény! **Dr. Gálos Rezső.**

Válasz Roska Mártonnak a tasnádi neolithkori telep ismeretetésére adott megjegyzéseire. Irta *Orosz Endre*. Apahida, 1910 április 5-én. 8-rét, 4 lap.

Úgy látom, a nyilvánosság kizárásával jelent meg valahol Orosznak ez a kis írása. Személyes élű lévén, nem foglalkozom vele. A dolog érdemére nézve röviden az a megjegyzésünk, hogy a mit az állítólagos tasnádi neolithkori telepről folyóiratunk ez évi folyama 71—72. lapján mondottunk, a maguk egészében fentartjuk és azokról további vitába bocsátkozni nem ítéljük a szaktudomány érdekében valónak.

Dr. Roska Márton.

BEKÜLDÖTT ÚJ KÖNYVEK.

- Dr. Bárány Gerő:** Philosophiai essayk. Budapest, 1910. Lampel Róbert könyvkereskedése. 8-r. 208 lap.
- Dr. Békefi Remig:** A káptalanf iskolák története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1910. Magy. Tud. Akadémia. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája. 8-r. XXIX. és 598 lap.
- Hartmann János:** Petőfi-tanulmányok. Budapest, 1910. Franklin-Társulat könyvnyomdája. 8-r. 123 lap.
- Hienz Ármin:** Magyarországi klingsor a mondában. Budapest, 1909. Franklin-Társulat könyvnyomdája. 64 lap.
- Dr. Imre Sándor:** A nevelés sora és a szocializmus. Budapest, 1909. Franklin-Társulat könyvnyomdája. 8-r. 178 lap.
- Kármán Mór:** Paedagógiai dolgozatai rendszeres összeállításban. Budapest, 1909. 8-r. I. kötet 2, VI. és 456 lap. II. kötet 2. 488 és 2 lap. A két kötet ára 18 kor. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.
- Dr. Kosutány Ignác:** Emlékbeszéd, melyet gr. Széchenyi István halálának 50 éves évfordulója alkalmával elmondott. Kolozsvár, 1910. Ajtai K. Albert könyvnyomdája. 8-r. 18 lap.
- Lukács S. Levente:** Délibábok. (Versek.) Kolozsvár, 1910. Nyomtatta Boskovich. 8-r. 32 lap.
- Dr. Sebestyén Gyula:** Rovás és Rovás írás. 145 ábrával, Budapest, 1909. 8-r. XV. és 325 lap. A Magyar Néprajzi Társaság kiadása. Ára 15 kor. (Magyar Néprajzi Könyvtár. II. kötete.)
- Zoltai Lajos:** Jelentés Debreczen sz. kir. város múzeuma 1909. évi működéséről és állapotáról. Debreczen, 1910. Sz. kir. könyvny. vállalat 46 lap, 2 melléklet.
- Zoványi Jenő:** Kisebb dolgozatok a magyar protestánsizmus történetének köréből. Sárospatak, 1910. Nyomtatta Dani és Fischer. A református főiskola betűivel. 8-r. XII. és 255 lap.